

33-dik sz. Augusztus 19. 1866.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitünőbb művészeink rajzolják s metszi **RUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábos petitsor egyszeri hirdetésnél 5 uj kr. Bélyegdíj külön 30 uj kr.

Az előfizetések s a hirdetményi illetékek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
a kéziratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmentes
levelekben intézendők.

PEST, 1866.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV
M. AKAD. NYOMDASZÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Toldy Ferenc.“ *Mátray Ernőtől.* — „Anno 1829.“ (Költ.) *Udvardy Géztől.* — „Lili comtesse.“ (Beszély.) *Vadnai Károlytól.* — „Barth középafrikai utazása és felfedezéseiből.“ — „Veleence.“ *Sárkány J. F.-től.* — „A polgárság és városügy a középkorban.“ *Dr. Zoltán Jánostól.* —

„Hamburgi levél.“ *F. A.-tól.* — „Egy hét története.“ *V. K.-tól.* — „Vegyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ — „Nemzeti színház.“ — „Szerkesztői üzenetek.“
Képek: „Toldy Ferenc.“ — „Sziklaképletek Közép-Afrikában.“ — „Emberrablás Közép-Afrikában.“ — „Átkelés a Benué-folyón.“ — „Veleence.“ — „Képtalány.“

Ujdonságok.

* (*Klauzál özvegyének*) Deák Ferenc vigasztaló levelet küldött. A szegedi gyászünnepélyre pedig Szentiványi Károly, b. Eötvös, Hollán Ernő s több képviselő leutaztak.

* (*Császárné Ö Felsége*) e napokban Budáról Bécsbe utazott, hogy császári férje születési napját Bécsben ünnepelje meg.

* (*Az állatkert*) látogatóinak száma a megnyitás napján a borus idő dacára ezer felé ment; a bevétel pedig az első napokban 130—140 ft volt. Az állatkert reggel 8 órától esti 8-ig áll nyitva, s ott minden hetfőn, szerdán és pénteken zeneestélyt tartanak. Nemsokára még több érdekes állatpéldány érkezik. Utban vannak már: két fekete bivaly Bezerédynétől, 2 fehér bivaly Trauschensfels Emiltől, nyolc medve Máramarosból, 2 irámszarvas, egy mandril, vad pulykák, pisztrángok, lazacok. Az arany-halakat — Forgó István üvegkereskedő ajándékát — e napokban bocsátják mendencéjükbe; jövő tavasszal pedig minta-tehenészetet is rendeznek be. Az igazgatóság örömmel fogad beküldött állatpéldányokat. Darvak szárcsák, tuzokok, gómek, baglyok különösen nagyobb mennyiségben kívánatosak. Egy pár fehér dämvad, közönséges fácán s egy pár fehér páva szintén az óhajtottak sorába tartoznak.

* (*„Állatkínzás elleni egyesület“*) alakítását indítványozta Kubinyi Ágost az állatkert megnyitása alkalmával tartott lakomán. 1845-ben volt már ilyen Magyarországon, de 1848-ban, mint annyi sok minden, fölbomlott. Hamburgi levelezőnk is régen sürgeti.

* (*Petroleum Erdélyben.*) Általánosan tudva van, hogy a petroleum mekkora szerepet játszik ma, mint világító eszköz, az egész civilizált világban. A székely havasok talaja alatt több medence rejlik ilyen olajjal telve, mely hegyeken önként kiszivárogyva, léggeli érintkezés következtében kátrány (degett, dohott) alakban mutatkozik a felszínen, melyet székely atyáinkfiak szekerekkel szoktak ki felé szállítani.

— (*Beyer József magyar ezredesnek,*) ki Görgey táborkarának főnöke volt és csatátereiben részt vett, közelebb Gleichenbergben, — hol pár év előtt meghalt — szép márvány-emléket emeltek sirja fölé. Az emléken magyarul van fölírva, hogy ki és mi volt a sirban pihenő.

— (*A bécsi bank ezüstkészlete*) egy és két akós, összesen 9828 hordóban van becsomagolva s ezek fele Komáromban, fele Marburgban őriztetik. Az elszállítás Bécsből 37000 frtra, a visszavitel legalább 16,000 frtba kerül. A pénzt újra megolvassék, mi 20 hivatalnoknak mintegy két havi munkát fog adni.

— (*Uj bankók.*) Egy bécsi lap szerint 300 millió forintnyi új állampénzjegy kibocsátása állana tervben, úgy hogy a 150 milliónyi 1 és 5 ftos, továbbá a banktól legujabban kölcsönvett 60 millió bankjegy beváltatnék s így a jegyforgalom 90 millióval szaporodnék.

— (*A hátultöltő fegyverek behozatala*) az osztrák hadseregnél már csakugyan el van határozva. A tett próbáknál legkitünőbbeknek találták a Ramingtonrendszer szerint készült fegyvereket, melyekkel 18 lövést tehetni egy perc alatt 1200—1300 lépésnyi távolságra. Az e rendszer szerint készült fegyverek az amerikai háboruban kitűnő eredményeket eszközöltek. A bécsi hadügyminiszterium Plaget magánmérnökkel, az Amerikában szabadalmazott rendszernek tulajdonosával szerződést kötött. Az átengedett szabadalomért Plaget a kormánytól 250,000 frtot kapott.

— (*A bécsi polgárőrség*) egyik külvárosban kezd hirre emelkedni. Hügel urat, a „Vorstadt-Zeitung“ szerkesztőjét kapitánnyá, Schmerling urat, az egykori mindenható staatsminisztert főhadnagygyá választák, s azon élcet rögtönözték, hogymost Hügel ur visszaadhatja a kölcsönt, és Schmerling urat három hónapra elküldheti a profoszhoz, minthogy ő exja dicsőségének virágzó napjaiban hasonlólag tett az említett szerkesztővel szabadelvű cikkeiért.

— (*Napoleon császár*) párisi hírek szerint, egy idő óta folyvást beteges, s az idén a vichy-i viz sem használt neki; gyomorbaja van, s e mellett e köszvény is erősen bántja. Egyébiránt annyira titkolóznak a dologgal, hogy nem lehet kifürkészni, vajjon a császár állapotáról szóló hírek tulzottak-e vagy legyezgetők.

× (*A mexikói császárné*) Európába utazásának, mint írják, az a célja, hogy Napoleon császárnál kieszközölje, miszerint még tovább is hagyja csapatait Mexikóban, különben férje kénytelen lenne a mexikói trónról lemondani. Most Párisban van, de utazását nem tartják végleges visszatérésnek, mert emlékeznek Sarolta császárné hősies szavaira, melyeket régebben egy alkalommal Bazaine marsalnak mondott: „Inkább a vérpadot választom, mint a menekvést!“

× (*Ausztria és Olaszország közt*) aug. 12-én kötött meg a fegyverszünet, 4 hétre, 10 napi fölmondással, vagy hallgatólagos meghosszabbítással.

× (*Garibaldi sebe,*) mint egy levelező aug. 4-ről írja, már meggyógyult, s ő ismét lovon van. Azonban a régi sébével gyúlt meg a baja. Oka ennek a roppant forróság mellett kedélyállapota, mely igen levert volt a miatt, hogy helyzete az egész hadjárat alatt a legnehezebb vala, igen rosszszul szerelt s rossz fegyverzetű csapatjaival. Ugy

Második évi folyam.

33. szám.

Augusztus 19. 1866.

Toldy Ferenc.

Még irodalmunk virágzásának első korszakában, a hanyatló 1823-diki év utolsó napján két gyermekifju tiszteletteljes kegyelettel, de elhatározott lélekkel nyitott be Virág Benedekhez, a hetven éves agg költőhöz. Tanácsa és áldásaért jöttek „a nemzeti szellem tüzes ébresztőjének;” az ő hazafiui dalai ébreszték föl bennök az isteni szikrát, tétették velük a szent fogadást, hogy egész éltöket az irodalom ügyének fogják szentelni. — A sir szélén álló öreg átölelte a tisztakeblü ifjakat, s csókjával avatta tanítványaivá.

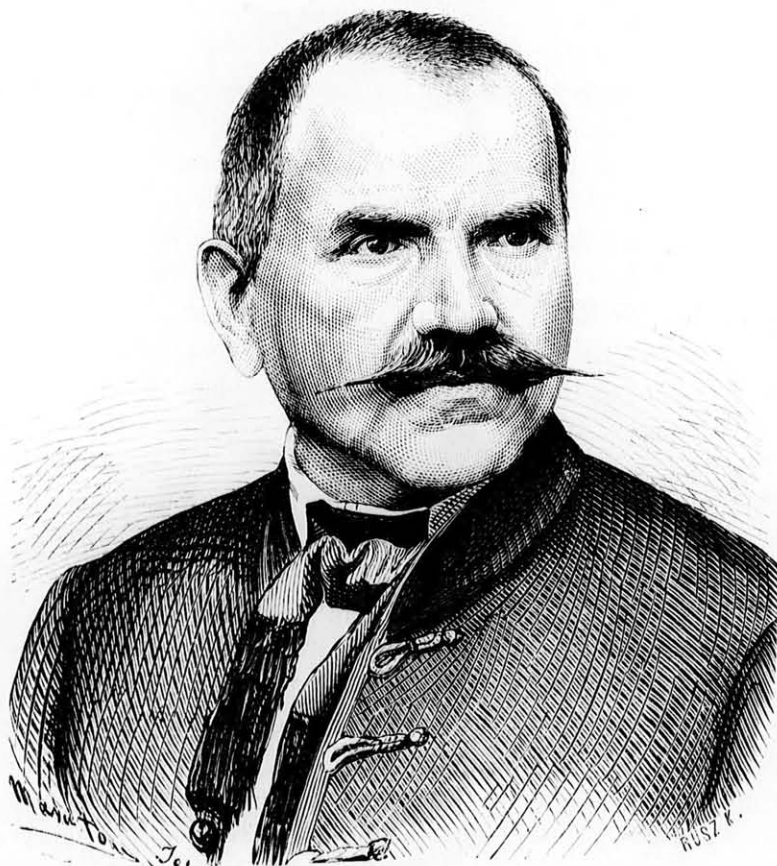
Azóta már 43 év temetkezett a

multba. A gyermekifjak egyike, Bajza, már beszámolt a másvilágon a tisztes ősznek; ország-szerte viszhangzó dalaiban az aggastyántól öröklött honfi-érzelemnek lett kifejezője, tőle vett szent

tüzzel küzdött irodalmunkban két évtizeden át, mint a szabad szó, független meggyőződés s az igazság képviselője, s végre honfiszermének áldozatául esve, örültként szállott sirjába.

A másik gyermekifju máig is közöttünk él, az aggastyán buzdító szavai elevenen hangzanak vissza kebelében most is, majdnem félszázados irodalmi pályáján legszorgalmasabb bajnoka volt a történelemben azon nemzeti iránynak, melyet az agg Virág „Magyar századai” keltettek a tudományban életre.

A második gyermekifju, irodalomtörténetünk teremője: Toldy Ferenc.

Toldy Ferenc.

Három irodalmi korszakba átnyuló, tettgazdag irodalmi pályája sokoldalú munkásságra, határozott következetességre és megfelelő gazdag tanulmányra általánosan ismert; minden irodalomismerő

tudja, hogy első kísérleteit a költészet és műfordítás terén, majd széptani, kritikai s nyelvtudományi dolgozatait ép azon ujító tűz lengi át, mely irodalomtörténelmi dolgozatainak jellege.

Toldy Ferenc 1805. augusztus 10-kén Budán született. Szellemi fejlődésének első irányát tanult és lelkes apjától, ki ugyanott királyi tisztviselő volt, öröklé. Ez már kilenc éves korában Ceglédre iskoláztatta fiát a magyar nyelv kedvéért, majd a tót elsajátítása miatt egy évig Kassán képezteté. Kassáról Pestre térve vissza, itt folytatta tanulmányait; az ébredő irodalom s baróti Szabó Dávid ösztönzése már ekkor a költészet felé vonzották, s mint tizenhárom éves gyermek, költemények írásával töltötte szabad idejét. Tüzét csak növelte iskolatársa Bajza Józseffel 1818-ban kötött barátsága, melynek csak a sir vetett végett. Most már közösen készültek elő a pályára, melynek nyomorát és szenvedéseit épen Virág halálában látták leginkább.

Toldy, bár költeménnyel köszöntött be a „Széplitteraturai ajándék“-ban (1821.) az irodalomba, kiválólag az irodalomtörténet felé fordította figyelmét. Ilyenmü tanulmányait magyar, sőt német folyóiratok még zsenge korában hozták.

Azon szigorú, bár igazságos bírálat, melyet a sajtó Schiller „*Haramidai*“-nak általa eszközölt fordítása felett hallatott, kissé visszajesztette az irodalmi pályától, de nem volt képes őt arról letéritni. Kazinczy pesti triaszának s Kulcsárnak buzditásai, ismeretsége az irodalmi körökkel, s a szerkesztők biztató felszólításai feltétlen ezen pályához csatolták, melybe minden törekvése beleolvadt; egyedüli célja lön az író és hazafi koszorujáért küzdeni. Szemere Pál „Élet és Litteraturá“-jába, a „Tudományos Gyűjtemény“-be, gr. Dessewffy József „*Minervájá*“-ba, az „*Aspasiá*“-ba sat. kitünő szorgalommal dolgoztatott. De mi irodalmi pályájának határozott irányt adott, az Kisfaludy Károly Auróra-köre volt. Szabadelvű irányát vette e kised körből, mely a józan haladás elvei mellett nem egyszer tört lándzsát az ósdiak copfjai, az áltekinélyek tömjénezett bálványai s a vizözön előtti elveket valló irodalmi konzervatismus ellen. Az Aurórakör Kazinczyt vallotta mesterének, de fejének a magyarosb Kisfaludy Károlyt tekintette.

Ez rövid jellemzése az írói körnek, melyben az ifju Toldynak Bajza és Vörösmarty mellett oly jelentékeny szerep jutott: ő lett az Auróra-kör rendes kritikusa. Irodalomtörténeti dolgozatai, „Aesthetikai levelei Vörösmarty hőskölteményei felett“ (1826), német nyelven írt „*Költészeti kézikönyve*“

(1828) jó nevet szereztek az ifju tudósnak társai s a közönség előtt. Mozcékony simulékonyasága, sol' sem nyugvó tevékeny szelleme, nyughatatlan munkássága is jó szolgálatot tett a körnek. Legtöbb külirodalmi lapot olvasgatott társai közül, s nem mulasztotta el barátjait a nevezetesb külföldi munkákra figyelmeztetni; önmaga is dolgoztatott német lapokba, és kiváló előszeretettel ismertette ezekben Kisfaludy Károly és Vörösmarty költészetét; két évig utazván külföldön, (1828—30) Belgium és Németországban, Anglia és Franciaországban több tudóssal kötött ismeretséget, s így közvetve is a magyar irodalom ismertetésének volt bajnoka.

Az idősb írókkal és különösen Kazinczyval, távollevő társaikkal is Toldy levelezései tartották fenn a kör összeköttetését; s valahányszor a körbe jött, mindig egy-egy nevezetesb külföldi cikket vagy könyvet, levelet vagy feltalált irodalmi régiséget mutatott be társainak.

Ő lépett először fel egy létesítendő kritikai közlöny tervével is: a vállalat ekkor még dugába dült, s a körnek csakis szépirodalmi közlönnnyel, az „*Aurórával*“ kelle beérnie. Toldy ennek is szorgalmas munkatársa volt.

A kör 1830-ban vezérét: Kisfaludy Károlyt elvesztette. De a könyező társakat emléke továbbra is egybefűzte, a vezér helyébe mintegy hallgatóságos beleegyezéssel Bajza, Toldy és Vörösmarty híres triumviratusa lépett. Kisfaludyt a kör a nevével diszített „szépirodalmi intézet“ alapításával tisztelte meg, Toldy munkái kiadásával; s a kör elveit a létrejött „*Kritikai lapok*“-ban (1830—36), az „*Athaeneum*“-ban (1836—43) körvonalozták a legvilágosabban. E lapok lelke Bajza volt, szerkesztősége a „triumviratus“, hisz' csak így együttesen volt szokás a három barátot említeni. És az ifjak triumviratusa az irodalom vezéréve nőtte ki magát.

Toldy kitartó buzgalma, melylyel, mint a „hármak“ egyike, ez alkotmányosnak nevezhető irodalmi küzdelemben részt vett, egyik főérdeme. Mellőzhetjük ennek főlemlítésekor munkái hosszú lajstromát, a Bugát Pállal szerkesztett (1830—33) „*Orvosi Tár*“-t, az akademia körüli tevékenységét, melynek *harminc* éven át majd segédjegyzője, majd titkára volt. Mellőzhetjük az egyetemet is, melynél 1833-ban a diaethetika tanárává, 1845-ben a könyvtár igazgatójává lön kinevezve, s áttérünk 1848 utáni becses munkásságára.

A forradalom Toldyt legbensőbb barátaitól fosztotta meg, Bajza és Vörösmarty lelkét a nemzet gyászja megtöré. Egészen magára maradt.

Ekkor sem ejtette ki kezéből fegyverét, nem esett kétségbe.

A szellemi és erkölesi sülyedésben, midőn mindent dermedt lemondás fenyegetett, roskadt lelkeink elé azon férfiak szellemképeit idézte, kik az anyagi fegyverek pihentekor, szellemi hadjárataikban nem kevésbé jelentékeny tetteket vittek véghez hős társaiknál, kiknek hamvait a nemzeti balvégzet gyászkönyviül sirattuk. *Irodalmát állítja a nemzet elé!*

„Midőn az éj, a vizsga gondolat nevelő dajkája, borongott földünkön, nemzetének összes dalhonát merészle bejárni; s eltűnt szelleméletünknek fedte a kor mohától eltakart nyomait,“ — mint költésztörténete előszavában oly igazán állítja magáról.

Igy született a „Magyar nemzeti irodalom“ s a

„Magyar költészet“ története Megteremté a magyar irodalom történetét s fenkölt lélekkel szól előszavában nemzetéhez: „Oh lépj be, itt is istenek lakoznak!“

Előadásai az egyetemen, újabb dolgozatai, s az általa szerkesztett „Uj magyar muzeum“ (1850—61), gonddal közzétett számos régi író sat. mind csak az irodalomtörténet gazdagítására irányulnak.

S ha igaz, hogy a Vörösmarty-korszak iránt táplált tulságos előszeretete Toldyt kissé elfogulttá s az újabb nemzedék költői munkássága iránt ittott nem eléggé méltánylóvá teszi, soh'sem szabad ennek felemlítése közben megfélekednünk, hogy e hiba forrása ismét csak érdemeire vezet vissza, melyek őt azon korszak együttes teremtésében, fentartásában a nemzet előtt örök időkre feledhetlen érdemüvé emelik. **Mátray Ernő.**

Ann o 1829.

— Heine. —

Oh adjatok szabad mezőt,
Hol nyugton meghalnom lehet!
Ne hagyjatok megfulni e
Kalmár világban engemet!

Jól esznek, isznak, — sorsukon
Vigan legeltetik maguk',
S nagylelkűségök kicsi, mint
Szegények perselyén a lyuk.

Szivart szinak, s nadrágzsebbe
Dugdossák a kezeiket,
Emésztésük mindegyre jó,
De őket ki emésztí meg?

Fűszerkereskedésük van,
A világot adják-veszik,
De a fűszer dacára is
Lelkük büze megérezik.

Oh látnék inkább vétkeket,
Bűnt — vérest, óriás nagyot, —
Csak ne e számító morált,
Ne ez erényt, mely jól lakott.

Fogadjatok fel fellegek,
S mutassatok egy más hazát!
Lapponba', Afrikába', vagy
Bár — Pomerániába' hát!

Fogadjatok fel! — ámde ők
Olyan okosak odafen,
Midőn e várost érik el,
Rohannak félve, sebesen.

Udvardy Géza.

Lili comtesse.

(Beszély.)

Vadnai Károlytól.

II.

Lili comtesse-nek kevesebb szive volt, semhogy ez nagyon fájhatott volna; de hiúságát bántá a gondolat, hogy ez az ember tán játszott vele, holott csak neki volt joga játszani másokkal. Kétségkívüli, hogy más körülmények közt ezt az udvarlóját is csakhamar megúnta volna, de most, hogy ily rejtélyesen vészett el szemei elől, folytonosan érdeklé.

Valahányszor lovagolt, miután ilyenkor képzel-

me különben is mindig föl volt izgatva, csodálatosnál csodálatosabb történeteket gondolt ki; de midőn néha csöndesen ült a kert fái közt, hinni kezdé, hogy Gelenczey Andor könnyű hódítást keresett, s csak azért távozott el, mert látta: mennyire nem oly növel van dolga, ki egyszerre hanyat-homlok rohan karjai közé!

Midőn az ősz ritkítani kezdé a fák leveleit: akkorra már Lili comtesse nem foglalkozott annyi

eltűnt lovagjával, sőt új mulatságra is tett szert egy szomszéd birtokos csinos fiában, ki szörnyű ábrándos verseket írt hozzá valamelyik divatlapban.

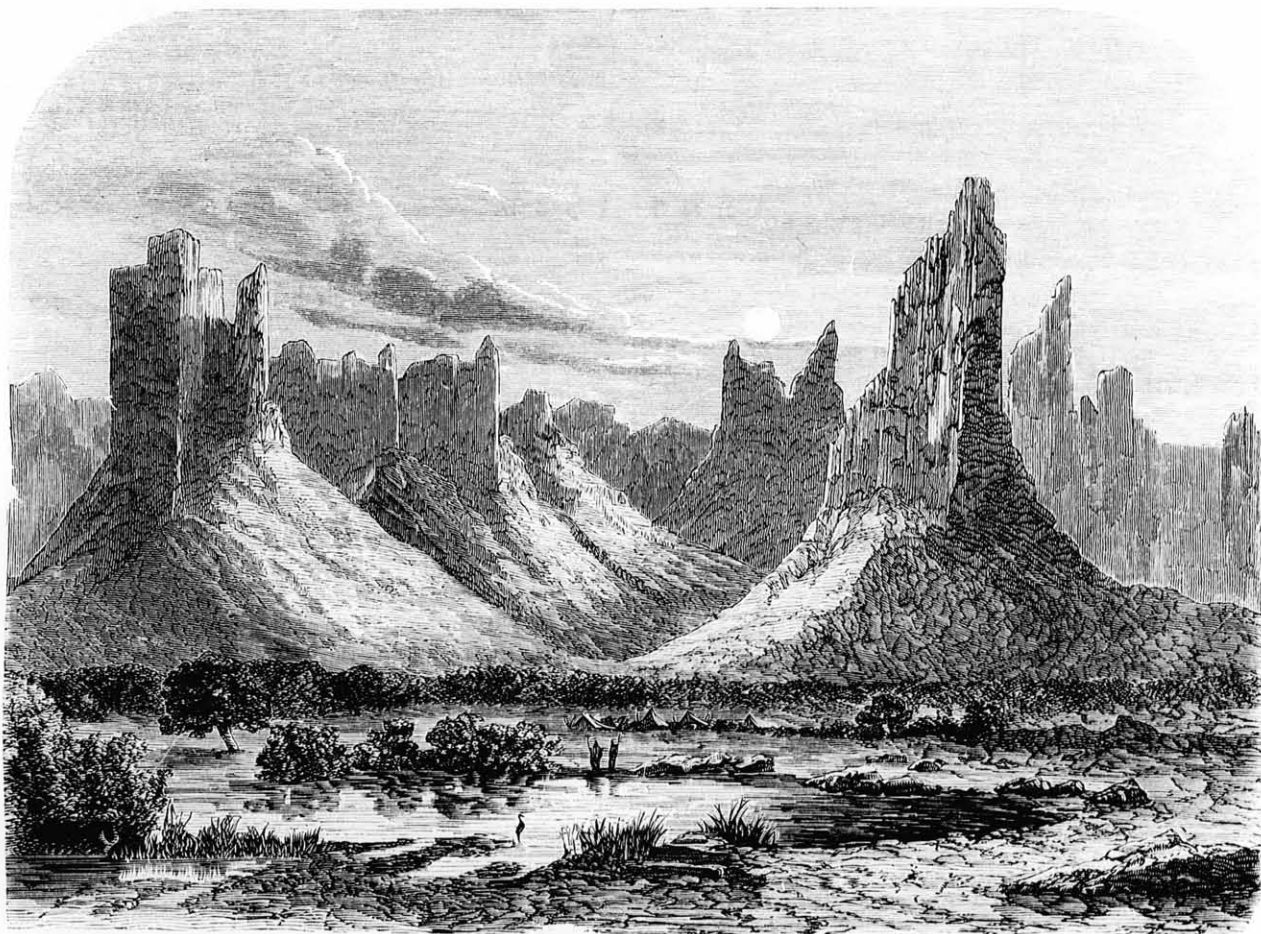
Épen ily virágillattól párolgó és csillagsugarakban uszó versen mulatá magát Lili comtesse, midőn férje belépett bozzá, s minden bevezetés nélkül azt mondá:

— Kedves Lilim! Ma délután Bodolyára utazom, miután oda ma reggel egy levélben — magam sem tudom miért — meghívást kaptam.

— Kitől?

És délután három órakor egy pompás négyes fogatú kocsin elindultak. A grófnő, bár nagyon szeretett hajtani, ez alkalommal átengedte a gyeplőt férjének, ki komoly volt, mint rendesen, hanem kissé türelmetlen és izgatott, mint csak igen ritkán. Lili comtesse nyugtalan gondolatokkal ült mellette. Nem mert kérdezősködni, s nem birt sejtteni. Emlékezett rá, hogy épen ma négy hónapja találkozott vele utójára a szilfák alatt, s nem tudta elképzelni, hogy négy hónap múlva mit akarhat épen az ő férjével.

— Viktor! — mondá szorongva, — jobb lenne

Sziklaképletek Közép-Afrikában. (Barth utazásához.)

- Gelenczy Andor főhadnagytól.
- Lehetetlen! — kiáltott a nő elsápadva.
- Nézd, itt a levél.

Lili comtesse sietve vette át, s elolvasta azt a másfél sort, mely így hangzott: „Báró ur! Ma megtalálhat ön — d. u. 5 órakor — régi szállásomon, tisztelője, stb.“

- Mit akarhat veled?
- Nem tudom. Ha kedved és időd van, tedd kellemessé útamát, s kísérj el.
- Ha kívánod.
- Csak kérlek.

ha Várlakon hagynál Borfalvyéknál, s visszajövet bejönnél értem. Mit csinállok én Bodolyán?

— Megvársz, a míg én benn leszek, vagy az alatt egyet kocsizol.

Többet nem szólt, hanem képzelgett, aggódott és félt.

Nem volt még öt óra, midőn Bodolya jegenyefiút elértek. Lili comtesse ismerte azokat, hisz midőn öt hó előtt Gelenczyék itt állomásoztak, sokszor ellovagolt egészen e jegenyékiig. Tudta azt a csinos kis fehér parasztházat is, melyben a főhadnagy volt szállva.

A kocsi most ép e ház sarkán állt meg, s Lili comtesse előtt feltűnt, hogy a ház körül öreg anyókák és gyermekek egész csoportokban állodognak és sopánkodó arccal sutognak maguk közt valamiről.

A báró bement, s egy kezeit tördelő katonaszolgáival találkozott, ki szeretett volna valamit elmondani neki. Nem hallgatta meg, hanem sietett a benn levőket fölkeríteni, hogy néhány perere távozzanak a hátsó szobába. Azután kiment nejéhez:

— Kedves Lili! kérlek, jöjj be, s nézd, mi történt!

— Mi történt?

— Meg fogod látni.

Lili egész testében remegve ugrott le üléséről, s férje karjába kapaszkodott, úgy ment be az ud-

— Vigy el innen Viktor, vigy el! Minek is hoztál ide? Ez a levegő itt megölne!

Mire haza értek: a grófnő teste lázban égett. Le kellett feküdnie, s feküdt három napig. Mire fölkelte, azt hitte, hogy az egész csak a magánkívüllet káprázata volt, de halvány arca — midőn a tükörbe nézett — megmondá, hogy az a történet nem álom volt, hanem valóság.

Egy hét múlva Lili comtesse együtt ült férjével az erkélyen, — fázott, pedig téli köpeny volt rajta.

— Viktor! egészen tönkre tettél azzal, hogy magaddal vittél.

— Felejsd el Lili, s gondolj egyébire.

— Nem tudom felejteni. Szörnyű volt fehér arca és piros vére a dolmányon. S nem bírom elhinni,

Emberrablás Közép-Afrikában. (Barth utazásához.)

varra, a szobába, hol a félhomályban teljes esőndesség uralkodott.

— Nézd! — mondá a báró s az ágyra mutatott, melyen Gelenczy feküdt, átlőtt szívvél, mellette a pisztoly, előtte a széken egy nyitott levél.

Lili comtesse sikoltva omlott össze.

— Az ég nevére, Lili! — mondá a báró, — légy esőndesebben. Az ablak alatt sokan állnak, s még azt gondolnák, hogy kedvesed volt.

De ő nem gondolt semmire, zokogott és kezeit tördelő.

— Ki ölte meg? — kérdé.

— Olvasd e levelet.

— Nem látom.

— Az van benne: „meguntam az életet, s isten hozzádot mondva mindazoknak, kik jól emlékeznek rám, levetém azt, mint egy megutált terhet.“

hogy maga ölte volna meg magát.

— Pedig bizonyos.

— De miért?

— Ki tudja, mily titok rejlik e szomorú lépés mögött. Mondok neked egy történetet, mely hasonló titkot szült. Ismertem egy férjet, ki észre-
 revé, hogy nejét egy könnyelmű fiatal ember el akarja csábítani, elhatározá, hogy megmenti nejét és magát a gyaláztól minden áron. Volt egy éjjeli találkozás, melynek a férj is láthatlan szemtanuja lett. Meggyőződött akkor, hogy neje szereti a csábítót, de meggyőződött arról is, hogy még nem sülyedt el. Tehát méltó volt még megmenteni. Utána ment a csábítónak, s golyót húztak életre halálra. A csábítónak kötelessége lett, magát bizonyos idő múlva a meghatározott órában agyonlőni. Mivel férfi volt — megtette.

— Szörnyű; — kiáltott föl Lili comtesse, és elfödte képét.

— Büntetés! — viszonzá hidegen a báró, — s nem oly szörnyű, mint az a bűnös szándék: egy család becsületét eltiporni, s egy nő gyöngeségével visszaélni.

— Nagyon fázom báró, vezessen be! — mondá a nő, mialatt férje csodálkozva nézett rá, hogy bárónak szólítja és önnözi kezdi.

— Mi ez?

— Mondom, hogy nagyon fázom!

Pedig csak nagyon félt.

— S mit itélsz e történet felől? — kérde a báró, a mint befelé mentek.

— Azt, hogy az a férj egy szörnyeteg, a kit a nő nem szerethetett többé, s a ki megérdemelné, hogy iszonyu vége legyen.

— Különös, hogy a bűnös helyett biráját ítélled el.

— Ne beszéljünk róla!

Nem is beszéltek soha többet, csak gondolkodtak róla gyakran, midőn együtt ültek a szobában. Lili comtesse ilyenkor remegve tekintett férje komoly arcára, s egyet-egyét sohajtott.

— Mily iszonyu helyzet! — gondolá, — összezárva lenni ezzel a vérszomjas tigrissel, a kitől az ember még csak megszökni sem mer!

(Folyt. köv.)

Barth közép-afrikai utazása és felfedezéseiből.

IV.

(*Elutazás. — A vidék szomorú tekintete. — A Suák. — Mobani. — Délabédahegy. — A magas kovács. — Pusztítás. — Vihar. — Kenyérfa. — A Mendif. — A Marghik. — Adamana. — Mbutudi. — Házassági ajánlat. — Nyilvános erőszaktétel a sulleri-i kormányzó fián. — A Benué. — Jola. — Rosz fogadtatás. — Gyors visszaküldés.*)

Egyike a Marghi határain élő főnököknek utolsó kirándulása alkalmával több szomszédos helység lakosságát foglyul ejtvén, az ellen Adamana kormányzója a seiknél panaszt emelt, épen nem a foglyok érdekében azonban, hanem inkább azért, hogy tulajdon-jogába visszahelyeztessék. Így állván a dolgok az illető vidékeken, indult el Barth Adamana meglátogatására; Bornu seikje a követség fejének pártfogása és védelme alá helyezé őt, elutazása 1851. martius 29-én történt.

„Elutazásunk után két nappal — írja Barth — U-lo-Kuraban állapodtunk meg, mely falu a seik anyjának tulajdona. Az év ezen szakaszában az egész vidéknek külseje igen szomorú szokott lenni, a vizeitlenség következményei mindenütt kiríznak, s a kiszáradt mocsárok fekete talaja kimondhatatlanul kietlennek tűnik fel.

„Másnap sem igen volt alkalmunk szép vidékekben gyönyörködni; a kopasz homokos talajon csak itt-ott tünedezett fel egy-egy tamarind-bokor. Távolabb erdőbe értünk, mely az esőzési időszakban mocsárrá változik; most mindenütt száraz lévén, a szomszéd faluk lakói árkokat ásának a végre, hogy egy medencét, melyet usztatóul használnak, vízzel lássanak el. E munkások a suák, földmivelő arabok-osztályából valók; ezek ép oly fehér színűek, mint az én kezeim, s vonásaik azon sajátságokkal bírnak, melyek e fajt jellegzik. Az arabok ritkán nagyobbak öt lábnál, hanem karesu természetük magosabbaknak tünteti fel őket, mint milyenek a valóságban. Köpcös, vaskos testűt soha sem láttam a suák között.

„Az erdőből kiérve termékeny síkságra érkezünk, mely rakva van falvakkal, utközben egy mélyedésre akadtunk, melynek kiszáradt fekete agyagtalajában számtalan zsiráf-nyomot láthatánk. E vidék neve Gameghu, lakói igen szorgalmasak, még pamutot is tenyésztenek, mit Kukán kívül idáig sehol sem tapasztaltam. Az uzsei kerület, mely e vidék egy részét teszi, sok tekintélyes kereskedő-várost mutat fel, s kétségkívül Bornu legvagyonosabb részeinek egyike. Medugaritól délre a szép téres mezők kölessel vannak bevetve, csak itt-ott szakítja meg e vetéseket egy-egy kenyér-s'fügefáktól árnyékolat falucska; ennél viritőbb, nevetőbb vidéket nem láttam Hausza óta. Egy Alauv környékén eredő patakusa kigyózik végig a termékeny földek közt, s azután a Csád-tóba ömlik. Mi kétszer gázoltunk át rajta, hogy Mabani városába juthassunk. E város elég nagy terjedelmű s két homokdombra van építve; lakóinak száma felmehet nyolc — tiz ezerre, a kunyhók kényelmes berendezése elárulja az uralkodó jóllétet. A kereskedelem és ipar virágzani látszanak, a piactéren elnyúló kétszáz árubolt és számtalan kelmefestő műhely után itélve.

„Környékén termékeny mezők, szép fák, buja növéssü lű, indigó, foglalkozó munkások, minden irányban feltünező falvak, kerített tanyák ötlenek a néző szemébe; a kalászos növények közt ott pompázik az izletes gyümölcsű dinyefa.

„Az egész városkában nem láttam egyetlen agyagfalu kunyhót sem, jelölül annak, hogy az esőzések e vidéken nem szoktak nagyfokúak lenni.

Utunk folyamában feltűnt délen a tekintélyes Délabéda hegy, mely engem élénken emlékeztetett a tyroli Alpokra. Legközelebb Fugo-Mozariban, közel Uzéhez állapodtunk meg, mely város rabszolga-kereskedéséről van elhírhodve. A pogány törzsek hazájának határán fekvén, nagyon fontos hely a rabszolga-kereskedésre nézve, s valóban vásárai méltók hirnevökhöz. Van itt körül-belől öt—hat ezer vevő mindig, s lenne még több is, ha a szomszédban lakó független törzsek némileg nem korlátoznák üzérkedésüket.

„A Délabéda hogy, mely újra szemünkbe tűnt, mintegy jelzeni látszik, hogy az eddigi lapályokat hegyes vidék fogja felváltani. Lombdús tamarindfa alatt egy szorgalmasan dolgozó kovácmestert pillantánk meg; az inas a fújtató kezelésével volt elfoglalva, egy munkás ásókat ütött nyélbe, a mester maga egy láncon dolgozott. Ugy értesültem tőle, hogy a vasat Bubanzsiddából hozatja, mely az egész országban a legjobb. Utközben néhány belföldi kereskedő csatlakozott hozzánk; lándzsákkal voltak felfegyverezve s gyalog hajtották maguk előtt sóval megterhelt szamaraikat; mint mondák, kissé távolabb annyi labló kóborol az utakon, hogy tanácsos minél nagyobb társaságban utazni. A vidék minden lépten elárulja a kiállott szerencsétlenséget: nyomai művelésnek, rombadólt lakások, elpusztított falvak helyei, hol a fű lovast és lovat elfödő magasságig nő, tanuskodnak a közel mult szomorú eseményeiről. A talaj fekete agyagból áll s tele van kátyukkal, mi az utazást rendkívül nehezíti. Találtam itt földalatti méhtanyákat is, melyeknek méze igen sajátos izzal bir. Három órai utazás után ezen elpusztított vidéken, egy hajdan tekintélyes város maradványaira akadtunk, melynek most alig volt néhány közelebb visszatért benszülött lakója. Nem találván befogadásunkra egy kunyhónál többet, én a szabadban ütöttem fel tanyámat; de még le sem feküdtem, midőn meglepett a zivatar, sátram a szél felforgatta s málháim mind megáztak a záporosóban. Másnap újabb megázás kellemeiben részesültünk. E hely már a Molghó területben fekszik; a házak ajtai szerfelett kicsinyek, jeléül annak, hogy itt már őrizkedni tanácsos a nagymérvű eszözésektől.

„A lakosok felvették ugyan az izlam vallást, de azért ruházatok nem áll egyébből, mint egy kicsinyke bőrkötényből, sőt néha még ezt is feleslegesnek tartják. Engem meglepett a lakosok arányos testalkata, szabályos vonásaik, melyek mivel sem árulják el a néger eredetet. Nem kevésbé meglepő azon különbség is, mely a lakosok bőrszíne közt van; némelyek közülök fényes feketék, má-

sok meg világos sárgák, anélkül, hogy e két szín közt átmenetet lehetne észlelni; a fekete azonban tulnyomó. Különösen feltűnt nekem egy fiatal nő, nyolc éves fiacsájával; e kis csoportméltóanyagot szolgáltatott volna valamely nagy művész véssőjének; a fiu kiváltképen mivel sem állt hátrább az antik diskophorusoknál; hajzata rövid és göndör, de nem volt gyapjas, bőrszíne sárga, mint egész családjának, nyakán és végtagjain vasból készült gyöngyfüzéreket viselt.

„Az erdőbe érkeve, a tisztásokon nagy mennyiségű elefánt nyomokra akadtunk; a lég virágillattal volt telve, s a csemege sem hiányzott a loroszilva és katakirri-gyökér képében. Az ut hovatovább mind nehezebbé válik; körülöttünk közép-nagyságu mimozafák s itt ott egy-egy majomkenyérfa, megfosztva leveleitől, terjeszti szét kopasz ágait a helyen, hol nem rég még falu volt. A kenyérfát mindenütt láthatjuk a néger lakásai körül: fiatal levelei s gyengén savanykás gyümölcsei alkalmasak arra, hogy velök a benszülöttek megsavanyítják ételleiket és izzadjanak italuknak.

„Az óriási füben csak nagy nehezen voltunk képesek előre haladni, s szemünket folytonosan nyitva kelle tartanunk, ha nem akartunk minden lépten az iszappal telt kátyukba bukni. Valahára kivergődtünk azonban az erdőből, s utunk ezután egyes facsoportok által diszitett rétségeken vezetett az Isszézne-i területben; a legelőt juhok és lovak sokasága lepte el, a szántóföldeken pedig asszonyok foglalkoztak a mezei munkával. A benlakók itt is sokat szenvedtek ugyan szomszédaik rablásai miatt, de se le nem győzettek, se tönkre nem tétettek. Magas termetű izmos férfiak, a földműveléshez szükséges eszközökön kívül lándzsával is ellátva közeledtek felénk, mintegy figyelmeztetni akarván, hogy ez a föld az övék. Ruházatuk egyetlen bőrkötényéből áll, mely elég hiányos ugyan, de én meg vagyok győződve, hogy a körülmények és viszonyokhoz képest elég helyesen öltözködnek. Egyébiránt e törzseknél azon nézet uralkodik, hogy a ruházat (már t. i. a kötény) sokkal szükségesebb a férfi, mint a nőnek.

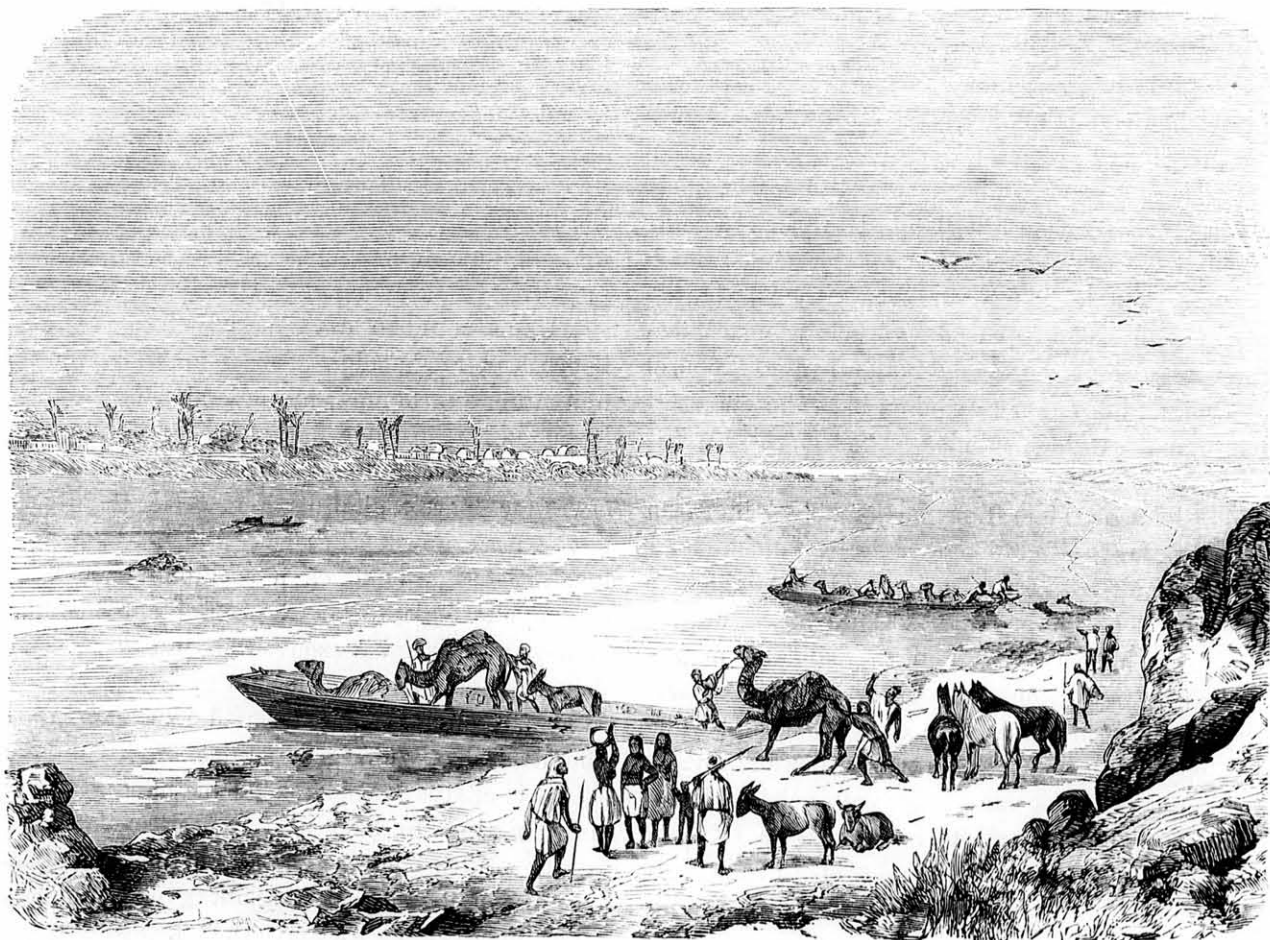
„Az egyik kunyhó fedelén halat szárítottak, mely meglepett vastagsága által; kérdésemre azt felelék, hogy az egy ide nem messze lévő nagy tóból került, melyet azonnal fel is kerestem. A partok annyira be vannak növe náddal, hogy e miatt nem igen lehet kiterjedését meghatározni. Egy körülbelül tizenöt láb magas granit-tömeg képezte az egyetlen emelkedettebb pontot az egész síkságon, melyre nem késedelmeztem felmászni; a láthatár felséges volt: szemben velem nyult el a

Mandara-hegylánc, délen pedig még ennél magasabb és változatosabb alakú hegységek tüntek fel. Ekkor láttam először a Merdiff-hegyet, melyet Európában Denham ismertetett meg először, s mely annyi találgatásra adott azóta alkalmat. A hegy maga különálló kupot képez, kerülete körülbelül harminchatezer láb; alatta a hasonló nevű városka terül el. Fehéres színezete azon föltevésre adhat alkalmat, hogy mészképletből áll, mi azonban az itt tanyázó számtalan madár ganájától származik; tulajdonképi színe, a benlakók állítása szerint, fekete; kettős csúcsa arra mutat, hogy hajdan tűz-

halálát keservesen megsiratják, míg az öregeké fölött örülnek; csakugyan volt is alkalmam később tapasztalni.

„Gyakran szoktak dicsekedni a Marghik, hogy ők miveltebbek hatalmas szomszédaiknál, meglehet hogy igazuk is van; annyi áll, hogy a himlőoltás náluk nagyon el van terjedve, míg Bornuban csak kivételképen alkalmazzák.

„Másod napra elértük Kofat; kis falu, mely elég termékeny vidéken fekszik, de mely körül az utak nem igen bátorságosak; a környékén folytonos lárma, lőtás-futás a lakosok közt, kik párszor

Átkelés a Benué-folyón. (Barth utazásához.)

okádó volt, s így anyaga valószínűleg bazalt. Magassága körülbelül tizenöt ezer láb lehet a tenger színe felett, a talaj emelkedése pedig, melyen áll, mintegy három ezer láb a tenger színe fölött. Eltelve örömmel a látottak fölött s a jövőt illető tervekkel elfoglalva indultam vissza a városba. Utközben kísérom egyes részleteket; közölt velem a Marghik szokásaiból, kik képesek harmincezer harcost kiállítani s e szerint elég nagy törzset képeznek.

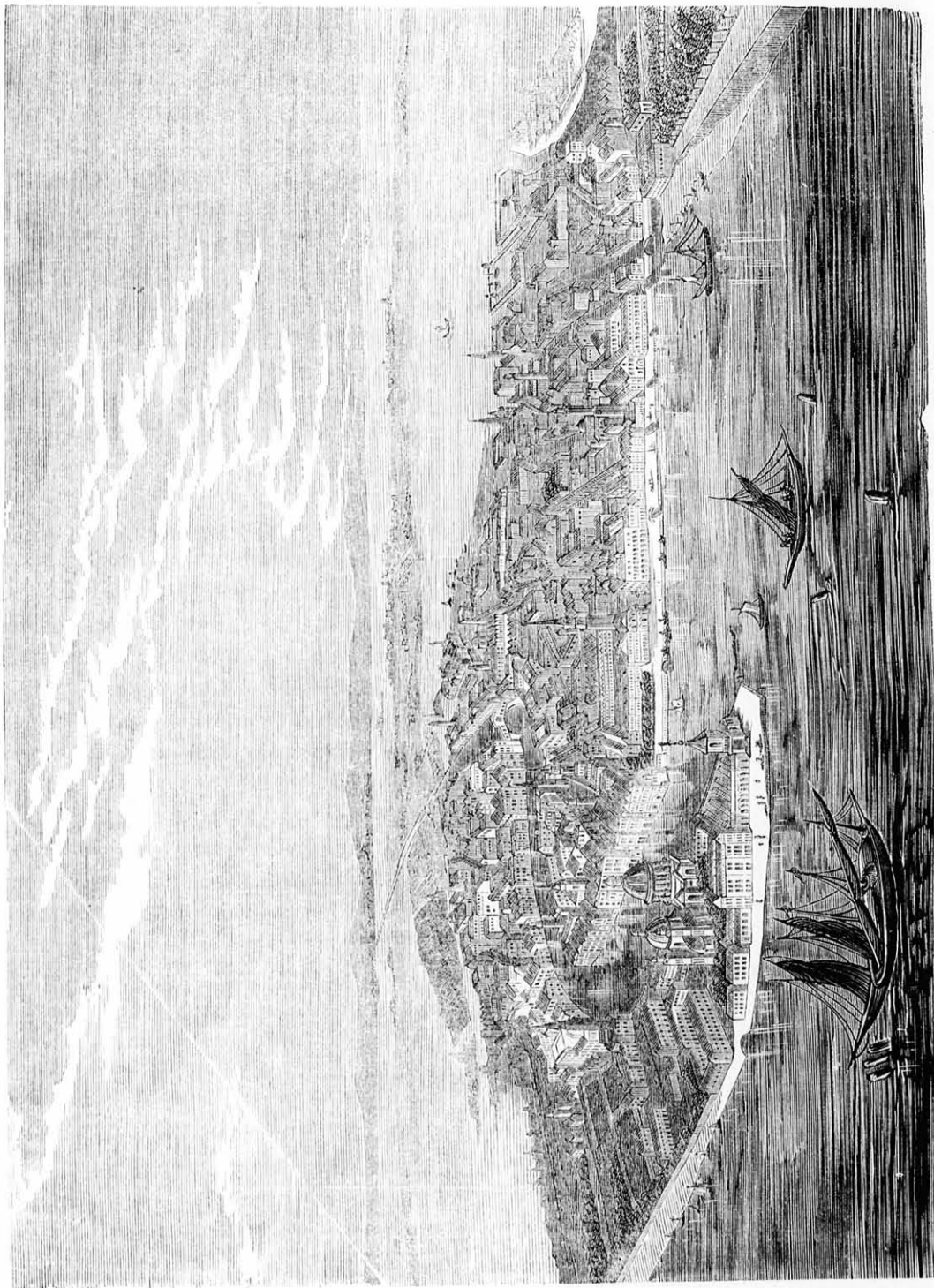
„Szokásban van — mondá kísérom a többek közt — az én földieimnél, hogy a fiatal emberek

minket is meg akartak támadni, azt hívén, hogy mi vagyunk a fenyegető ellenség. Az ut mindig hegynek megy; nyugaton különböző hegycsoportok láthatók, melyek a Csád-tó medrét elválasztják a Nigerétől. Egy köves magaslaton áthaladva elértük az Adamana-királyságot, e pogányok közé ékelt musulmán országot, melyet annyira vágytam látni.

Rendezéseimből a kormányzó látogatása vert fel, ki nagy sokaság kíséretében jött el hozzám. Ruházata, valamint kíséroié sem dicsekedhetett sem esinosság, sem tisztasággal. Kérdeztem tőle, hogy

mikor vándoroltak be a fullánok első ízben ezen országba, mire azon választ nyerém, hogy a most élő nemzedék nagyatyái lakták már ezen helyet, mint pásztorkodó emberek, később jöttek többen is, de a legyőzött faj még sokáig kétségessé tette

látták iránytűmet, órámat és távcsöveget. A fullánok elég értelmeseek, de szerfelett ravaszok és csalárdok; nem bírnak a négerek határtalan jószívűségével, s inkább természetők, mint borsziók képezi a főkülönbséget: köztök és a feketék

Velence. (Mutatvány, Emich Gusztáv 1807. évi sajtó alatt levő „Nagy képes Naptárból.” L. szöv. a 523. lapon.)

reájok nézve a föld birtokát.

„Tevőink nagy bámulat tárgyai voltak a lakó-
sok előtt; tevét ritkán láthatni ezen növénydús
országban, minthogy éghajlatát nem képes meg-
szokni. Még sokkal nagyobb lőn azonban bámu-
lata a kormányzónak és kiscrőinek, midőn meg-

közt. Bagmában, hová másodnapra érkezénk, meg-
leptek a nagyterjedelmű házak, melyek közül
némely hatvan láb hosszú és 15 láb széles is
volt.

„Kövér legelők, majd kiaszott talajon haladva
értünk Mbutudiba, mely egy háromszáz láb magas

hegy tövében terül el. Elfoglaltatása előtt jelentékeny város volt Mbutudi, most azonban alig van száz ép háza, s ha fekvése nem lenne oly jelzett, egészen észrevétlen marad előttünk. Gyengélkedő állapotom dacára elhatározám megmászni a hegyet, melyre a sziklák meredeksége miatt elég bajos ugyan a felmenetel, de az ember fáradtsága nem marad jutalmazatlan. Eleinte csak néhány benszülött kísért, nem sokára azonban az egész város utánam eredt a hegyre. A sokaság közt különösen feltűnt nekem két fiatal fullán lány, kik eleitől fogva a legnagyobb rokonszenvvel nézegetének reám; az egyik 15, a másik 9 éves lehetett, s mindkettőn elég csinos-felöltők voltak. A pogány kisasszonyok ellenben, jóllehet szintén tartottak toilletet, kis borszalagra akasztott kötényen kívül mi ruházattal sem bírtak, de ott volt alsó ajkaikon a fém-ékszer, mint azt a marghiknál láttam, e törzsnek különben vallásos hite s eredete is közös a marghikéval.

„Megérkezvén a hegytetőre, a benszülöttek előmondása után leirtam egy kis szógyűjteményt az ő nyelvükből; azután visszatértem lakásukra, azonban nyugalomról itt sem volt szó: ezen együgyű emberek azon meggyőződésre jutottak, hogy én vagyok az ő istenségök, ki megkönyörültem szerencsétlenségökön s egy napi látogatást tettem náluk, a miért kérték is az áldást tőlem nagyon. A leszállt éjszaka végre megmentett a sokaság alkalmatlankodásaitól, de nem a már említett két lánykától, mert ezek ott maradtak, s az idősebb a lehető csinos kifejezésekkel kért engem, venném őt nőül. A szegény teremtménynek volt oka elég komoly a férjkeresésre, mivel az ő tizenöt esztendeje ép annyit tesz, mint az európai nőnél a huszonöt év.

„Másnap fadús legelők és köles, meg földi mogyoró-ültetvények közt folytattuk utunkat; ez utóbbi oly jelentőséggel bír a benszülöttekre nézve, mint Európa némely részeiben a burgonya. Szerettem reggel vagy ebéd után feltörögetni ezen csontáros magvakat, de sohasem bírtam két-három kanálnál többet azon kásából legyurni, mit e gyümölcsessel készítenek. Megjegyzendő azonban, hogy a benszülöttek kanalai akkorák, mint egy csésze. A természet gondoskodik itt minden szükségletéről: a tálak, palackok és poharak a fákon készen teremnek; a rizs önként tenyész az erdőkben, a föld pedig megtermi minden mivelés nélkül a szükséges gabna-nemeket. Innen utunk Szaru, aztán Bélem helységén vezetett át, hol három igen szép arcu és testű ifjonec látogatott meg. Különös dolog az, hogy a fullanok huszadik évökig szépek,

azután azonban valami majom-jelleg lép fel s ékteleníti el szép arcaikat; a nők sokkal hosszabb ideig maradnak meg szépeknek.

„Erdők és mivelt mezők váltakoznak az ut mellett egész egy magas fűvel benőtt tó partjáig, melyet minden oldalon legázoltak a vízi lovak. Az égen sötét felhők tornyosultak, s már a villámok fényénél tartók bevonulásukat Szulleribe. A kormányzó lakásába lehetetlen vala bejutnunk, a vihar nyakunk fölött, mit volt mit tennünk, betörtük a kormányzó fiának kapuját; én egy tágas teremben ütöttem fel tanyámat, hol a zivatar tombolása dacára csakhamar mély álomba merültem, s nem hallottam a szintén dühöngő háziur lármáját, ki boszúból társaimat vacsora, a lovakat pedig fedél és abrak nélkül hagyta.

„Másnap reggel gyönyörű időnk volt; a növényzet új életet nyert az esőtől s társaim lassanként elfeledték a tegnap tapasztalt rossz fogadtatást. Engem csak azon gondolat lelkesítte, hogy nemsokára látni fogom a Benué-folyót, oly rég óta táplált vágyaimnak e célját. A sok sorban álló hangyaboly jelenté, hogy a közelben víz van; termékeny mezők után mocsáros sík következett, mely az év egy bizonyos részében egészen víz alatt szokott lenni; egy halmon, melyet hihetőleg emberi kezek alkottak, néhány kunyhó emelkedett ki a nagy fűből, körülöttük jól megtermett, izmos, szép arcu gyermekek játszadoztak. Negyedóra mulva már a folyó partjain állottunk, mely csendesen hömpölygeté hajkait keletről nyugat felé a Nigerbe, evvel együtt pedig az Océánba.

„Ritkán történik az, hogy az utazó ne csalódjék várakozásában, midőn oly pontot látogat meg, melylyel azelőtt képzetében sokat foglalkozott, a jelen esetben azonban a valóság messze fölülmulta várakozásomat, s egyikét élém át éltem legboldogabb pillanatainak. Az Elbe partjain töltvén gyermekéveimet, mindig nagy előszeretettel viseltetem a folyók iránt; ezen hajlamom megmaradt egész mostanig teljes épségben. Elképzélhetni tehát a Benué megpillantásakor érzett örömet, mely még fokoztatott az által, hogy föltevéssem, miszerint ezen síma vízi uton Nigritia beljébe lehet a tenger felől hatolni, szintén valónak bizonyult be. Az európai kereskedés meghonosulása e vidéken bizonyára képes lenne kiküszöbölni a vallásháborukat s az annyira gyűlöletes embervadászatot, mely annyi nyomornak kutfeje a benszülött pogányok közt, hol pedig a jövő felvirágzásnak minden kelléke megvan.

„Miután a folyón átkeltünk, utunk fadús térségben vezetett tovább, mely szépségére nézve disz-

kertnek is beillett volna; az utak mellett fehérlő lócsontvázok mutatták a nyomokat, merre a kormányzó a rablási kirándulásokat vezetni szokta. Az erre következő termékeny síkság közepén fekszik Bagélé, melynek közvetlen közelében tizenyole mezőváros terül; e virágzó helységeket kedvező fekvésük és lakóik éles lándzsái mindeig meg birták védeni az elpusztítástól. A vidék hovatovább mind bájosabbá válik; egy utmelletti kis városkában az asszonyok tevéinket felsőbb lényeknek nézván, alájok bujtak, így részesülendők a malasztban. A tapasztaltak fölött nevetgélve érkeztünk Folába, Adamaua fővárosába.

„Pénteki nap volt, a kormányzó, Lowel, az imolában végezvén ajtatoskodásait, senki sem sietett elfogadásunkra. Másnap a mezőn mulatott a kormányzó s midőn visszatérte után tiszteletemet kívántam nála tenni, egész órai várakozás után megint csak haza kelle térnem a nélkül, hogy alkalmam lett volna a Richardson holmii közt talált vörös burnuszt neki felajánlani. Unalmamban némi szórakozást nyújtott két arabnak látogatása,

az egyik Mokában született s beutazta Afrika keleti partjait, látta Madorst és volt Bombayban. Végre elkövetkezett az elfogadási nap; a kormányzót tágas teremben találtuk, a seik ajánló levele, úgy látszik, jó hatással volt reám nézve, hanem a követségi elnök által küldött sürgönyök nagyon felingerelték, haragját pedig rajtam öntötte ki, avval vádolván, hogy szándékaim irányában álnokok, a vége pedig az lön, hogy újból ajándékokat kelle adnom. Fáradtan és aggódva tértem szállásomra, miután előbb két óráig az omló záporban, két óráig pedig az égető napsugaraknak kitéve kelle ácsorognom. Másnap kiadták nekem az utat, azon ürügy alatt, hogy csak a szokotói szultántól nyert engedély mellett maradhatok az országban.

„Dacára lázas állapotomnak s a perzselő forróságnak, (épen délben volt) megtettem készüléteimet, lóra ültem, belekaposzkodva a nyeregbe mind két kézzel; kétszer egymásután elájultam, de a lengedezni kezdő hűs szellő ismét magamhoz térített. Utamat Bornu felé vettem.“

V e l e n c e.

(Helyrajzi leírás.)

(Vége.)

A Piazzetáról indulva, jobbra a *Zeccat* (pénzverde) és a *Palazzo Reale* szép sétányával elhagyva, balról először is a *Dogana di Mare* ötlik szemünkbe, melyet, valamint a Márkus-tért is, lapunkban már bővebben ismertetvén*), repüljünk még pár evezőcsapással tovább, s nézzük meg a *S. Maria della Salute*-t, Velence műkincsekben egyik nevezetes egyházát, mely a hozzá ragasztott seminariummal együtt 1630-ban alapított. Az egyház nevezetességét *Tizian* 13 darab képe képezi: sz. Márkus, sz. Rókus és Sebestyén; *Cosmus* és *Damianus* (fiatalkori művei); a sekrestye fölepén Abel halála, Ábrahám áldozata és Dávid győzelme Góliáthon stb. Vannak itt még képek *Tintoretto* és *Salviatitól*; valamint a seminariumban a néhai *Marchese Manfredini* képgyűjteményében néhány beces darab *Guido Reni*, *Leonardo da Vinci* s még néhány másodrendű festésztől.

Az egyházzal szemközt a csatorna jobb felén fekszik a *Hotel Europe*, hajdan *Giustiniani*-palota, mellette az *Emo*, hajdan *Treves* (g) és *Zuchelli* (*Tiepolo*) paloták, a 17-dik századból; kevéssel to-

vább a *Corner* (h) palota, a jelenlegi helytartónácsi épület előtt haladunk el és a *Cavalli* (i), most gr. *Chambord*-palotánál, az 1854-ben épített *Ponte del ferro*hoz (vas-hid) érünk, mellette a tulsó parton az „*Academia di Belle Arti*“ (E) (a szépművészetek akadémiaja), mely a 13-dik században épült *S. Maria della Carita* egyházban rendeztetett be, s melyben az olasz festészeti iskolák igen szép példányai vannak.

Kissé tovább a jobb oldalon a palazzo *Grassi* (jel. b. *Sina*) háromsoros oszloprendszerrel; balra a szerencsétlen *Foscari* (l) család palotája, a 14-ik századból, most kaszárnyának használtatik. Nehány házzal tovább egy csomóban a *Mocenigo* (m), *Pisani* (n) és *Barbarigo* (o) paloták, az elsőben a jelen század elején lord *Byron* lakott; a jobb oldalra térve még a *Grimani* (p) Sanmicheli építése korintheta stylben (most pósta) és a *Manin*-család palotáit érjük. Mint ismeretes, e családból való volt Velence utolsó dogeja.

Gondolánk most a *Ponte di Rialto* alatt halad. E hidat *Antonio da Ponte* 1588-ban építé, egyetlen 70 lábnyi merész ivezetet vetvén át egyik partról a másikra. A hid szélessége 43 láb, és 30 lábnyival áll a csatorna színe felett, két sor bolt,

*) Lásd „Hazánk s Külföld“ 1865. évi folyam 421—424. oldal.

tal (hajdan Európa első pénzváltói és aranymivesei rakták itt ki áruikat) és három gyaloguttal. A velencei vásárlások központja, s a nap bármely órájában igen népes; a hid baloldali részén van a kis *haltér* s kissé távolabb a nagy *haltér*, szárazföldi utasnak igen tanulságosak a megtekintésre.

Ha már itt vagyunk, nézzük meg jól az előttünk álló kis templomot, ez a *S. Giacomo di Rialto*, s azt mondják: Velence legrégebbi egyháza, s mindjárt Alarik berontása után 421-ben épült. Ugyane téren van egy alacsony oszlop (egy görnyedten álló ember alakjában), ennek tetejéről szokták hajdan a köztársaság törvényeit felolvasni.

A hidon tul fekszenek még: jobbra a *Fondaco dei Tedeschi* (a németek régi bazárja), most vámház; a *Colonnák* palotája, (most Martinengo); a mór izlésű *Cá Doro* (r) a 14 dik századból, most Taglioni, a híres táncosnő tulajdona; balra a *Pezaro* (s) *Bevilaqua*; jobbra a *Vendramin-Calergi* (ss) a híres *Pietro Lombardo* építménye 1481-ből, utóbbi időben *Berry* hgnő tulajdona (nagybecsű képgyűjteménnyel) s ezzel majdnem szemközt a *Fondaco dei Turchi*, a 10-ik századból, görög és keleti oszlopsorozattal, hajdan a ferrarai hg laka, 1621-től a törököké.

Keveset beszélhetnénk e paloták belső fényéről most, midőn a hajdan lakta hatalmas nemzetségek a köztársasággal együtt szintén eltűntek; a bennök felhalmozott műkincsek az elszegényedett unokáktól egymásután adattak el, míg végre az ősi hajlékot is el kelle hagyniok. Az új birtokosok mindent elkövetnek ugyan e palotáknak a köztársaság korabeli fényt adni, de nem sikerül.

A régi Velence eredetiségét s műkincseit ma már csak templomaiban találhatjuk fel, s ha a szives olvasó nem restelli, tekintsünk meg egy párt ezek közül.

Csolnakunkkal a Correr-palota (kis muzeum)

mellett balra a kis esatornára befordulván, nemsokára a *S. Maria gloriosa ai frari* (5) egyház elé érünk, mely német-olasz izlésben 1350-ben *Niccolo Pisano* által építtetett; Velence egyik legnagyobb és legszebb temploma, gazdag emlékek, szobrászat és festészetben. A jobb oldali hajóban van *Tizian* nagyszerű siremléke, mely fölött ugyancsak az ő fő munkái díszlenek: az *Assunta*, sz. *Lőrinc vértanúsága* és Péter vértanu, továbbá a „kisértés”, mint legelső és Krisztus koporsóba tétele’ mint utolsó műve. El vannak még árasztva szobrászati és festészeti művekkel a következő ravatalok: *Jacopo Marcello* † 1484; fra *Pacifico* † 1437 és az ajtónál *Benedetto Pezaro* tengernagyé † 1503. A főoltár háta megett *Francesco Foscari*, *Niccolo Trono* (1471) dogek, továbbá a dán királynő iránti szerelméről oly híressé s szerencsétlenné lett *Ant. Riccio* orvos, később herceg emlékei, mind isztriai márványból. A baloldali kápolnában üvegfestmények 1335-ből *Maestro Marco*-tól és a trónon ülő madonna *Pordenone*-tól. A többi kápolnában megemlitendő műrecek: *Melchior Trevisano* tábornok † 1500; *Orsini Zeno* főnemes, *Giov. Pesaro* doge, (felette a család arcképei *Tizian*tól, mint a sz. család csoportosítva) s végre *Canova* († 1822.) siremléke, melyet ő maga *Tizian* számára tervezett, de halála után Európa közköltőségén az ő emlékére készíttetek.

Im mennyi nevezetesség csak egy ily templomban, bár felét se jegyezhetjük fel az itt látottaknak. Tovább menve, sok ily emlékek és műkincsekben gazdag egyházakat és épületeket találunk még, így a *S. Giovanni e Paolo* (13), (leginkább a *dogek* temetkezési helyei) és a *San Salvatore* (21) egyházakat, különösen pedig a *székesegyházat* (sz. Márk temploma) és mellette mindjárt a *dogek palotáját*, melyekről talán nemsokára bővebben szólalunk.

S. J. F.

A polgárság és városügy a középkorban.

(Folytatás.)

Közigazgatás és törvényhatóság.

A középkornak sajátosságaihoz tartozik a birtokügynek azon állapota, miszerint a legtöbb teleknél tulajdon és birtok el volt különítve. A polgári társadalom nagyobb részének lényeges viszonyai ezen alapon nyugodtak. A polgárok törvényszéki rendét illetőleg némely városokban voltak várhűbéresek és szabadföld-birtokosok. Ez utóbbiakat telkeseknek, telekbirtokosoknak, derék, jó becsületos

embereknek is nevezték, mely fogalmak eredetileg nem erkölcsiek, hanem állampolgáriak voltak.

Magánjog és törvényszék tekintetében minden szabadtelkes egyenlő volt, de a társadalmi világban nevezetes rangkülönbséget okozott a születés, életmód és vagyon. Ilyen rangkülönbséget hármat lehet elfogadni, u. m. a katonai, közép- és kézmivészrendet. Az elsőbe tartoztak az előkelők és lovas polgárok, kik közt néha falusi lo-

vagok is találtattak, ha ezek városi földbirtokot s polgárjogot keresvén városokban telepedtek meg. Nem a durva, falusi, tudatlan lovagok, hanem a városiak képezték a lovagrend elemeit és törzsét. A városi nemesrend dicsősége nem volt huzamos tartamu. Volt idő, midőn a céhek összesége erőszakosan hatott be az uri rendbe és azt kétfelé szakította. Egyik rész a falusi nemességhez, a másik az iparüzökhöz szegődött. A polgárság belsejébeni változás is tovább harapózott, s annak egészszbeni átalakulását vonta maga után, mi által a legtöbb nagy városban felállott középrend is elveszett. Ezen fontos polgárrendhez, mely a vagyonos régi polgárok és a kézmivesek közt állott, jelesen a kereskedők tartoztak. A harmadik polgárrendet hasonlóképp szabad birtokosok alkották a nagy városokban, ha azok telke pusztán csak a házra szorítkozott is.

A nagy városok nyilvános viszonyainak kiváló sajátosságához tartozik a különös törvénykezés. A fejedelmi hivatalnokokon kívül az udvari és püspöki tisztek is birtak bizonyos bírósággal. Ide jártak még a földesuri hivatalnokok azon polgárok peres ügyében, kik a fejedelem, püspökök vagy zárdák telkére voltak települve. Végre, a különböző birói felsőbbiségek, melyek a kormányzás és igazságszolgáltatás különböző ágait, mint örökös haszonbért vagy zálogot birták. Ezen hatóságokra senki sem ügyelt, mindnyája illetéket huzott, melynek meghatározása egyes esetekben az önkényre volt bízva. Még nem elég, hogy ennyi törvényhatóság volt, a városokon kívül is eleinte a polgárok sokszor a falusi biró eleibe idéztettek, s költségekkel és idővesztéssel egybekötött birói ítéleteknek voltak alávetve.

Mint hogy a nagyobb városokban majd minde-

nütt voltak püspökök, a körülmények különös összetalálkozásának következtében sikerült némelyeknek a városbirói hatalmat, kezére keríteni. Az ilyek aztán a törvényhatóságot mint országos hűbért tekintették. A birói hatalmat a szabadtelken ők nem püspöki várnagy által gyakorolták, a ki országos hivatalnok volt, hanem saját városi tiszt által, ki néhol polgármesternek cimeztették.

Menjünk át a fejedelmi hivatalnokokra.

Nagy Károly azon intézkedést tette, hogy határozatlan időkből rendkívüli királyi biztosok utaznák be az országot, kik teljhatalommal lévén felruházva, a nyilvános eljárások felett vizsgálatot tartanának s a hivatalnokokra ügyelnének. Ezek a vizsgálatokat rögtön megszüntethették, a panaszokat orvosolhatták, vagy arról a királyt tudósíthatták.

Németországban a városi kormányzat és igazságszolgáltatás legfőbb hatóságai voltak a városmester (polgármester), várgróf és biró. A törvénykezési szervezetre nézve következőket lehet szabályul venni: a városi törvényszék a népességhez képest bizonyos számú sáfárokból állott két főnökkel, egy városmesterral és egy várgróffal vagy biróval. Már a középkor kezdetén a városi családok meglehetősen jelentőségre tettek szert, mely az idővel mind nagyobb terjedelmet vett és sok helyett annyira ment, hogy a hivatalokat kizárólag viselték. Sok példát találunk a régiebb és híresebb városokban, miszerint a főbb állomások pusztán bizonyos családok kezében fordultak meg. Világosabban kitűnik ez, ha némely nagyobb városok szervezetét szemmel kísérijük, melyek a kisebbeknek előképül szolgáltak.

(Folyt. köv.)

Dr. Zoltán János.

H a m b u r g i l e v é l.

— 1866. aug. 14-dikén. —

(A galamb olajfa-levele. — A polgárisultság háborúja. — Hamburg a harc idején. — Egy regény a háborúból. — Az állatkert. — Uj csimpánsz. — Két világrész közt!)

Legyen e levél olyan, mint az az olajfa-levél, melylyel a Noé által kiküldött galamb a bárkába visszatért, jelöl, hogy a mindent pusztító, romboló s mindenfelé szerencsétlenséget terjesztő vízözön már lecsillapult, — legyen levelem a béke hírnöke.

A gyászoló szív fájdalmasan tekint vissza a közeli multra, s felülemelkedvén a politikailag helyes avagy helytelen álláspontokon, meg kell rázkódnia a hasztalanul kiontott vér látásánál. Könyözve gondol a csatatéren elesett hős fiaikra, kik

idegen földet itattak meg vérükkel. Visszagon-
dol a szerencsétlenekre, kiknek szavai értetlenül hangzanak el, midőn halálos sebeikben idegenek közt fekve sóhajtoznak és panaszkodnak; rágon-
dol a kimondhatlan nyomorra, mely óriási lépé-
sekben vonult végig a máskor áldott rónák és vi-
ruló ligetek, mosolygó falvak és városok felett.

Hiábavaló, nagyhangú kérkedés az, hogy oly háboru volt ez, melyben a polgárisultság győzött. „A polgárisultság háborúja“ kifejezés oktalan ellentmondás, *contradictio in adjecto*. Ha a polgá-

rosultság csak a gyorsan gyilkoló fegyvert ismeri, s ha a súlyt a töltényekre és ólomra, nem pedig a fők és szivekre helyezi, vajjon ekkor miben különbözik ezen büszke polgárisultság a hurkot vető indusétól, avagy a mérgezett nyíllal harcoló vademberétől? Valóban mindegy: akár a művelt ember vontesövű fegyverének, akár a legnyersebb harcosnak kovás puskája golyója járja keresztül a katona mellét.

S az elesettek gyakran még irigylésre méltók! Ő nekik nem kellend megbénulva szenvedniök. A háboru a szerencsétlenségnek csak egyik fele; másik fele a kórház.

Városunk szintén kiállította anak idejében katonasági illetékét, s ez számos fárasztó járás után nemsokára vissza fog ide térni. Hamburg a háboru folytán közvetlenül nem szenvedett; mert bárha látuk az osztrákokat Schleswig-Holsteinből kivonulni, s bár a poroszok városunkon keresztül vonultak Hannoverába, a hol diadalaik kezdődtek, minde mellett megkíméltek minket a háboru közvetlen sanyarai.

Igy kétszeresen gondoskodhattunk a szerencsétlenekről s e tekintetben — mint rendesen — Hamburg kétszeres tevékenységet fejtett ki. A különböző egyletekhez e célra ezerek folytak be, s ezek összegét pénzben s terményekben mintegy 40—50 ezer tallerra tehetni. Ezenkívül van itt tökéletesen felszerelt kórház is, sebesültek felvételére s a berlini hadügyminiszter ígért is ide beteg harcosokat küldeni, azonban mai napig önfeláldozó hölgyeink és segélyre kész férfaink hiába várakoztak reájuk.

A háboru nyomorai közül egy példát elbeszélék itt. Egy itteni kereskedő, a nemességre emelkedett S. P. alig tizenöle éves bájos leánya belészeregetett gr. Atems osztrák lovas századosba, a ki maga részéről a legnagyobb örömmel nyujtá kezét s szívet a művelt s gazdag fiatal hölgynek. Az atyát csak a fiatal pár nagy szerelme bírta rá a frigyükbe való beleegyezésre, annál inkább, mert a háboru már kitörése küszöbén volt. A szerelem azonban győzött s a fiatal hölgy mielőbbi összekelést sürgetett, hogy — a mint mondá — kedvese megebesülése esetében, azt mint nő ápolhassa. Az altonai osztrák helyőrség tisztikara, a diplomatia képviselői s a város patriciusai voltak jelen a diszes esküvőn, azonban a fiatal pár boldogsága nagyon rövid ideig tartott, mert a lakodalom után három nap mulva a századosnak hadesapatához kellett mennie s ezután hetekig mit sem lehetett róla hallani. A fiatal nő atyja, a ki az itteni segélyegyletek élén áll, azonban politikai elveire nézve veje ellenese, — azonnal a táborhelyekre, a csatatérekre, s a kórházakba sietett leánya férjét fölkeresni, s mármár hire terjedt, hogy ez is elesett. Végre azonban föltalálta őt Csehország egyik kórházában, nehéz sebekben. Az ifju nő egy híres orvos kíséretében hozzája utazott, azonban felgyógyulásához kevés a remény. Ime ez is kis részeeskéje a háboru óriási sanyarainak, szomorú kép, mégis alig egy porszeme az egésznek.

A sebesültek javára e napokban az állatkertben hangversenyt rendeztek, mely mintegy 2000 tallért jövedelmezett.

Hogy más tárgyat érintsek, megemlítem, hogy állatkertünk igazgatója, dr. Brehm közelebb utazásakor állatkertünk szépítése tekintetéből számos állatot vásárolt. A majmok közt (tűdövész következtében) támadt hézagok megint be vannak töltve s az utóbbi napokban egy igen eleven s vig him csimpánusz-majom érkezett, mely Mollyt *) remélhetőleg el fogja felejtetni. Igen szép karsu gazellák is érkeztek s a zsiráfra (nyakonc) most várunk. Ajándékokhoz számos oldalról jutunk, melyek közül a mosdó-medvével (Procyon cancrivorus) nagy egyetértésben élő tigris-macskát (Felis Mabaracaya) említem meg. Ime látja ön ebből, hogy állatkertünk folyton gyarapodik, mintha a legmélyebb békében élnénk, s hogy az ily béke áldásai mily nagyok, látni lehetett azt a mult napokban Angliában; mert míg a száraz föld népei ellenségekként álltak szemben egymással, azalatt a szorgalmas angolok rajta voltak, hogy Amerikával való összeköttetésüket létrehozassák, s azon távirat, mely aug. 1-jén két világrészt az óceánon keresztül összekapcsolt, a polgárisultságnak bizonyára szebb s nagyszerűbb diadala a gyutús fegyverek s vontesövű ágyuk győzelmeinél.

Vajha a mult hetek látható s láthatatlan sebei mielőbb behegednének!

F t Á . . . t.

Egy hét története.

— Augusztus 16. —

(V. K.) Az ősz Pestre érkezett, hogy a nyári időben néhány próbaelőadást tartson, mielőtt rendes szereplési idenye — két hó mulva — bekövet-

keznék. Váratlan látogatás volt, s nem igen gyö-

*) L. „Hazánk“ 1865. évi folyama 46-dik számában rajzát s leírását.
Szerk.

nyörködtünk előadásában, melyet az unalomig ismételt minden áldott nap. Elhozta kedélytelen borongását, szürke felhőit, utcasarát, hidegen kavargó szeleit. Csupán a sárga levelek maradtak el. Az emberek elzárkoztak előle, s begombolt kabátban szidták hivatlan vendégeskedését, de a fák dacoltak és megifjodtak a vele való természetlen küzdelemben.

A zöld „Erin“-nek, melyet az ír dalok költője magasztal, nincsenek üdőbb pázsitjai, frissebb lombjai, elevenebb ligetjéi, mint nekünk most a városerdőben, Margitszigeten, ujtéri sétányon és a múzeumkertben.

Máskor a nyárhó, mint egy vén kiaszott boszorkány, az irigység sárga színét lehelte fáinkra és mezőinkre, most mint mogorva vizgyógyász lépett föl, s elevenné zuhanyozott mindent.

Csak az életet nem eleveníthetné föl.

A háborús idők élénk izgalmi és egymásra szaporodó eseményei után most a lehangoltság és érdektelenség hét szűk hetét kezdjük élni. Még a múzsák is úgy elriadtak a harci zajtól, hogy alig bírjuk őket visszaédesgetni.

A nemzeti színház, kivált mi a drámai játékrendet illeti, olyan, mint egy ócska lomtár. Divatból kiment, kopott és színüket vesztett néző játékok változtatják benne egymást. Bágyadtan játszásként és kevesen nézik. Még a Scribe-féle régi jó „Eszter és Dávid“ is, melyben László valaha anyi jóizü mosolyt és kedélyes nevetést ébresztett, elveszté hajdani élénkségét a másod- és harmadrendű kezek közt, melyek egészen ellentétei a Midás kezének, a menyiben érintésüktől az arany is homokká válik. Egy nap „Rózsa és Rózsika“ mutatták, de meghervadt bájaikat, majd Schiller „Haramiái“ ijesztgeték a gyöngédebb idegeket, végre a „Fehérek“ kisértettek át a színpadon, hogy megmutassák, minő különös iskolákat szült valaha a francia színműirodalom!

Nem tudjuk: meddig tart a színház ez élő-halott idenye? de anyi bizonyos, hogy a mig tart, addig a közönség nagyobb része inkább Ujpestre vasútazik, vagy elmegy az állatkertbe, hol a majmok minden percében új meg új bohózatokkal kárpótolják, s még csak tapsot vagy koszorút sem kívánnak tőle, hanem legfőlebb is egy kis cukrot vagyogyorót.

Ha nem mostanában nyitották volna meg a közuti vaspályát és az állatkertet: akkor ezúttal nem is igen volna miről beszélnünk, ha csak a vásári bódékról nem, melyekkel újra végig ékteleníték az országútat és kerepesi vonolat. Ez ormóttan fabódékat a vásár kezdete előtt rendszeren már

egy héttel sietnek fölállítani, s elmúlása után pedig szintén egy héttel késnek elhordani. Lám, a tanács mily atyailag gondoskodik, hogy ez éleszük világban legyen min gyönyörködüünk!

Különös város ez a Pest! A hátramaradt kelet és az előre törekvő nyugat ölelkeznek benne. Ha megállunk a Zrínyi-ház sarkán, az egymás után robogó díszes vasúti kocsik és az örökké sürgő forgó omnibuszok raja azt zugja fülünkbe: „ime a nagy világ élete, egy darab London!“ De alig hogy odább pillantunk, az útszélen heverő szemétdombok, az esetlen tetejü vásári bódék, melyek a múlt századbéli schirmléderes sapkákhöz hasonlítanak, arra emlékeztetnek: milyen zugfészkekbeli rondaság, ime egy darab Konstantinápoly!“

Soha sem tudtunk rájönni, pedig híres nemzetgazdászoktól is megkérdezők, hogy mirevaló Pesten a vásár, a hol úgy is minden nap, minden órában, úton útfélen, örökké foly a vásár?

Rosz nyelvek azt beszélnek, hogy ez egy középkori erényből: a *gyöngék védelméből* származik. A város azon kívül, hogy a bódéktól jókora haszonbért kap, — e fasátrak közt úgy lép föl, mint páratlan philantrop, a rossz kelmék, hamis áruk és szembolondító tarkaságok védnöke. A világ csalatni akar, s a város rajta van, hogy a világ ez akarata valahogy csorbát ne szenvedjen.

Jönek tehát a birodalom minden zugából élelmes kis kalmárok, veszedelmes „újitók“, (kik t. i. ócska ruhából is újat tudnak büvölni), a kereskedelem szemfényvesztői, s mindazon élődiék, kik az emberek bányáságából élnek, s kitarják kívül tarka, belől ronda áruikat, nagy betükkel hirdetnek, torok szakadtából lármáznak és fogdossák az embereket, kik mindig keresik az — olesót.

Ez áruk nagy része valamely állandó helyen az ördögnek sem kellene, mert saját kárán végre is nem csak a magyar, hanem minden ember okul; de a vándorlás segít! E sátrak fürge boltosait hol keresse a szegény ember, ha egy hét múlva már ünneplő kékbelije egészen meghagyta színét; a falusi lány, ha tarka selyem kendője néhány nap múlva leverőleg foszlani kezd; a takarékos gazdasszony, kinek khinaezüstjéből ötödnapra kiütötte magát a durva réz kétségbeejtő sárgasága; a jámbor mesterlegény, kinek ujdonat új fehéreneműi már a harmadik mosásnál foltra szorúlnak. A szitok, a panaszköz, a fenyegetőzés nem hat el a vándor kalmárok nyomába, kik akkor már az ég tudja hol ütök föl mindig mozgó sátraikat, melyek syrénhangon csalogatják és anakonda-szájjal lesik új meg új martalékaikat.

E vásár tehát alig egyéb, mint jó alkalom a rá-

szedésre. Nem minden kalmár él ugyan vissza e „kiváltságolt“ alkalommal, de mindenesetre van elég, ki minden módon igyekszik rossz áruin jó vásárt csinálni.

Részünkről minden országos vásárban egy hangunk van csak, mint Catonak a senátusban. Szeretnők ez özönviz előtti, s világ esúfjára maig is fennmaradt fabódékat Carthago sorsára juttatni: lerombolni és felgyújtani, (nem Herostratus módjára, hanem egész polgáriasan, adagonkint a kandallókban,) mert utójára még egyszer azok gyújtják föl Pestet.

Az olvasótól pedig bocsánatot kell kérnünk, hogy e tárcacikkben ily prózai „vásárfiával“ ajándékoztuk meg. De a tárcaíró nem művész, kinek mindent eszményitnie kell; a tárcaíró photograph, ki, midőn arcképet készít, nem hagyhatja ki a foltokat sem, ha azok egyszer — megvannak.

Hol kereshetnők most különben is a vidor élvezket, midőn még a császárfürdő is elégiával van teli? Az idény hanyatlik, az egymáshoz szokott ismerősök búcsúznak, a lakszobák üresednek,

minden reggel hiányzik egy-két kedves arc, a plátánok álmosan bölintgatnak egész áldott délután, a bálrendezők pedig oly komolyan ülnek székeiken, mint Márius az elpusztult város romjain.

E héten volt az „utósó“ bál. Szomorú szó lenne, ha nem élne a remény — legalább fiatal lányok szívében — hogy az utósó után még jöhet valami, a „köz kivánat“ szülöttje — a *legutósó*. De a jó kedv elhullatá már virágait, a mi ezután jöhet, csak őszi rózsza lesz, tarka, de illattalan.

A hely, hol a pestiek most legörömostebb találkoznak, az *állatkert*. Dacára esőnek, szélnek, rideg mogorva napoknak: ott eddigelé mindig voltak elegen. Nem csak az újdonság vonzereje csábít oda, hanem a kellemes park, a csinos vendéglő és az eleven állatélet. A kioszkban gyakran zene szól, a majomház körül gyermekek vidám nevetése hallatszik, s a tó körül annyi a szép nő, mintha csakugyan „tükör“ volna. A kertnek van egy nagy ritkasága is, egy „fehér holló.“ Ez nem kalitkába van zárva, hanem az arcokon látszik, s nem egyéb, mint az, hogy közönség és vállalkozók kölcsönösen meg vannak elégedve egymással.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k .

— (*Háziállatok száma Franciaországban.*) Franciaországban jelenleg van 3 millió ló, 400,000 szamár, 332 ezer öszvér, 10.200,000 darab szarvasmarha (mi közt 330,000 bika, 2.000,000 ökör, 5,800,000 tehén, 2.100,000 tenyészarha,) 35 millió juh, (mely között 26 millió merino és 7 millió közönséges), 1.400,000 kecske, sertés, egy éven felüli 1.400,000, malac 3.900,000.

— (*A porosz tábori távirdek*) szerkezete, a mint a mostani háboruban használatban voltak, a következőkből áll: van 12 nagy, sajátzerű kocsis, melyekben a sodrony, a rúdák, a gépek és a személyzet egy része összesen 50 ló által vitetik. Ezen kocsik közül három úgy van berendezve, mint a vasut-vonatokon lévő posta-irodák, és a hivatalnokok szél és eső ellen védve működhetnek bennük. 6 kocsin a sodrony-készlet van, kettőn a teher, egy lajtorjás kocsin pedig minden egyéb eszköz. Az ehhez való személyzet következő: 3 főtiszt, 79 utász, 43 szekeresz, 12 távirdei hivatalnok és 1 orvos. Ha egy ily távirdek megérkezni látnak, nem is sejtik, hogy mit tartalmaznak e különös kinézésű kocsik. Ezek oly titokteljesen elzárva, hogy mindenesetre mozgó börtönöknek lehet tartani mindaddig, míg a fölírás meg nem győz arról, hogy itt sürgönyök és újdonságok tétetnek

mozgókká. Ha ilyen tábori távirdek használatba vétetik, akkor az állomáson a kocsis megáll, az utászok a készlet-kocsiból a rúdakat kivesszik és azon irányban erősítik meg a földben, hová sürgönyözni akarnak; erre a föltekert sodrony a fölállított rúdakon megerősítetik. Egy másik állomásos kocsis pedig az elindított sürgönyökkel megy, és csak ott áll meg, a honnan a hírek vitetnek vagy a hova küldetnek.

K é p t a l á n y .

(Megfejtése a 34-dik számban lesz.)

A 32-dik számban közölt képtalány értelme ez: „A faluban muzsikálnak, — elmegyek én katonának.“

váltak, hogy később hatvan nem igen akarták, sőt nem hatvanan lárták volna Garibaldi fényes diadalmát.

(A *Londoni Parlament-ülésben*) az idei ülésnek befejezése előtt az alábbi fölfedezés történt. A fölfedezés rendőrei egyik egy csomagot vett észre a padlón, melynek közt kanoccal. A csomagot megvizsgálván kikéreltek legfontosabb löpor találtak benne. A bűntettesek még ninosenak fölfedezve.

© (Külföldi hírek) Egy lap beszél: „Middn külsőbb a porosz király Görliore érkezett, nem, valamint a kóronahercegnek több fiatal delno barostyankosorát nyújtott át. Middn ugyanily kocsorival Bismark gr. is megkínálhatók, ő így szól: „Nagyság, én nem érdemlek ily megaszteltetést. Én nem vagyok harcra, és a győzelmekben semmi részem.” A fiatal hölgy e válasza egy porura kocsit a szőnyegből, de csakhamar segített magán, s így felelt: „De excellentiád mégis a háboru kezdője volt!” Gr. Bismark erre nevére elfogadta tele a kocsort.

— (A *cholera Angliában*) iszonyu pusztasokat tesz. Londonban a halandóság egy héten 2861-re emelkedett, a számból nem kevesebb mint 1053 lett a járvány áldozata. E számból meg 916 esik London helyen részere, hol a legszegényebb osztályok laknak, s vis igen egészségtelen, és a lecsapolási rendszer még leghiányosabb. A heti halálozások a roppant száma Londonban az évi halandóságot 38/1000-re emeli. A cholera az északi csatorna színhelyein is kezd már mutatkozni; Stomfan, Malackán fordultak elő cholera-esetek, valamint Cash- és Morvaország több helyein. Brúnben Mintua jeles porosz tábornok halt el benne, Bécsben is mutatkoznak már esetek.

— (A *magyar legióról*) több bécsi lap azt írta, hogy a legio a porosz ausztriai határt több ponton átlépte, hogy Galiciába nyomuljon, de a fegyverszünet folytán ismét visszavert és Schillendorf mellett táborba szállt. A csapatoknál 18—20 tiszt volt, köztük Klappa tábornok a gróf Bethlen család. A csapatok a közeli falvakból ételt, italt szereztek be, mit cash pénzrel fizettek meg. A katonák felszerelése csak a fővegeket illetőleg volt teljesen egyenlő. T. i. vörös sapka fekete-fehér kokárdával (Németysék sötétzöld-fehér kokárdát vettek látni.) A lovasok nagyobb része hosszú köpenyt viselt, kevesen félzubbonyt magyar színűvel. Ezen oly különbség volt a gyalogság felszerelésé. Magyar színű ruhát, ausztriai egyenlőt a más viselt jelzőt kabátok a legterjedtebbek voltak. Németysék magyar csizmát, magyar csizmát nem, csak sötét sötét szíj. A „Magyarok” táborát mellett azon nyíltan valótlan hírt vett, hogy a Klappa parancsnokság alatt álló gyalogság magyar legio meg fordított az egészen Galiciába, hanem egy csapatja mintegy 2000 főtől meg magyar területen áll. A hírvadászok meg azonban mindegyikét a katonai miniszternek megjelentek ellent.

© (Magyarországi hírek) A székely vidéken Tarba helyén egy nagy erdőben esett történet, hogy egy óra körül a székelyek három óra és fél között a székelyek a székelyek holtan látták a világot.

ra. De teljesen kiképezve voltak, épen úgy, mint a három óra született. Ez utóbbiak néhány óra múlva haltak meg s mind az öt együtt temettetett el. Az anya a viszonyokhoz képest jól van.

© (Eg augusztusban.) Klagenfurtból írják, hogy ott múlt vasárnap a délelőtti nyomasztó hőség után egyszerre jéghidegséggel kezdett fújni, s a tenkes felhőkből heves zápor ömlött alá; másnap reggel a legkér kintstulván, a körülfekvő hegyek hóval voltak borítva, mint tél közepén.

© (A tengeren túli távirat) árszábálya csupán Angolországra szól. Valószínű, hogy a szárazföldre nézve az eddigi árak maradnak érvényben. Minthogy pedig a száz szóból álló táviratgönyért Angolországból Amerikába 20fontot kell fizetni, következik, hogy ugyanoly táviratgönynek díja Pestről Amerikába körülbelül 20 font 7 shillingbe, vagyis a mi pénzünk szerint valami 220 frtba kerülne. E tenger alatti táviratnak meg vannak a magasaját-ságai. Ha például Párisban dél van, akkor 15 foknyira tovább kelet felé meg csak 11-et út az óra. New-Yorkban, mely 76 foknyira inkább kelet felé fekszik, este 7 óra van, ha Párisban éjfél út. Már tegyük föl, hogy Párisban 12 $\frac{1}{2}$ órakor éjjel a legközelebbi szept. 1-jén fontos esemény történik, és ezt azonnal táviratozzak New-Yorkba, akkor így kell keltezni: Páris, szept. 1-jén $\frac{1}{2}$ órakor reggel. Az újdonság Amerikába két óra alatt érkezik, tehát aug. 31-kén 9 $\frac{1}{2}$ órakor este és így hangzanék: „Fontos esemény történt Párisban mostantól számítva három óra múlva.” — Atlant-tali sürgönyök-nél nem lesz elegendő egyszerűen csak a kelet oda írni, hanem világosan ki kell majd tenni: „Párisi kelet” vagy „greenwichi idő”, „washingtoni idő.”

© (A tenger alatt) Anglia és Franciaország közti alagutat akarnak készíteni. Hawshaw mérnök nagy buzgalommal folytatja a csatornában a vizsgálatokat a tenger fenekén, hogy az alagutra legalkalmasabb helyet föltalálhassa.

Irodalom.

— (Egik Már kiadásában III. Napoleontól) a „Julius Caesar történetének” második kötete is megjelent, 26 negyedestől íven, pompás kiállításban. A második kötetben 32 térkép tartozik, melyek ára a franciák császársá kívánására csak 3 ft, hogy az olvasó közbenső annál könnyebben megvásárolhassa. Az első kötet térképeiből néhány példányt még kaphatni 2 ft 50 kr-ért.

— (A *eposzok*) írta Renan Ernő, franciából fordítva. A műnek most már III. és IV. füzet is megjelent, Décsben, Holtszentennél.

— (Magyarok az „Erdélyi és gaudmatti lovok”) 7 dik, vagyis tizenhét füzet is, melyből következő ötöt, mint gaudmatti is különböző érdeklődőknél említtünk meg. Kicsit a két angol buzgalommal. — Keverés-trágyaföld. — Miképpen a társaság-érdeklődés, képeket a szarvasmarháni fokozni? — Valami a göcskőről.

— (Egik Gaudmatti kiadásában) érdekes kis füzetke jelent meg „A pesti állatkert története” címmel, egy székelytől. A könyv illusztrációkkal van ellátva s minthogy ára csak 25 kr. olcsó kalanszal valósít meg a kiskönyv minden itogatójának.

— (Egik Gaudmatti nagy érdeklődés 1867-ig) megjelent a „Kisállatkert története” a napja most a kiskönyvbe lép, s az érdekes ötlet, melyből a kiskönyvben a nagy érde-

retak ára 17 ívet legjobb iróinktól hoz dolgozatokat, s ezeket kiadja festsavanyval (körülbelül 80—85-öt olvas-tunk) van illusztrálva, melyek egy része a lefolyt háboru vi-dékneik neveseseb városait és látképeit, más része a hazai felelőseket kitünőbb műveit a encyclopaedial cikkeik illu-strációit tartalmazza; ugyancsak s részül a déli, mind az északi hadjáratot is feljebb kivonatban közli. Második része Magyarország teljes társai címterét, a budapesti kalandot, az országos kútiakodási vonalakat (lévirda, vasut, gőshajók) tel-jesebb kimutatását stb. foglalja magában. Az összesen 32 ívet tevő naplár ára csak 1 forint. Kapható minden hiteles könyv-áránál az egész országban.

Nemzeti színház.

Előadásra ki vannak tűzve: aug. 19. *Az égben és táncok.* 20. Szünnap. 21. *Pro* Ellinger J. ur vendégjátékául. 22. *Foghás,* újonnan bszta. 23. *Alarcos báli.* 24. *Há-szegy XV. Lajos alatt.* 25. *Fidélis.*

Szerkesztői üzenetek.

— *S. Kazára:* Folyékony, de ez nem elég.
 — *Aranyos Medgyesre:* Jóakaratu sorait fontolóra vettük; óhajtsa saját, régi óhajtsánnkkal találkozott, kivitele azon-ban nehézségekbe ütközik, mert levonván az évenkénti 1 ft 4 krnyi roppant pósta és lapbélyeget minden példányról, la-punk valóságos előfizetési ára csak 4 ft 90 kr, oly csekély összeg, melyért ily kiállítású és tartalmu *hetilapot* külföldön hiába kerestünk, pedig azok előfizetőiket tízesreként számit-hatják! Nem tekintve, hogy a lap megindulásakor nem ígért *jutalomkép* is ezekbe kerül, ez újabb óhajtság öt ezer ft-nál nagyobb pénzajánlatot igényelne.
 — *Pesten:* Sz. K. R. asszonynak. A kérdéses cikk lényegét már régebben közöltük; egész terjedelmében, más lapok-ban megjelenése után, nagyon igénybe vett terünk nem en-gedhet meg.

— *Rakamásra:* B-nek. Az írás nemes benne, de nem elég emelkedett a kivitell.

— *Tokajba:* K. E-nek. Köszöni fogjuk.

— *K. Újfalura:* B. I-nak. A leírást nagy örömmel fogad-tuk, de az ily cikkeket legszívesebben rajzok kíséretében kü-szöljük. Ha kaphatnánk hozzá öntől, a közlés sora mielebb rákerülne.

— *Pesten:* E. K-nek. Az ilyenek nagyon szabatosan kel-lene lefordítva lennie. Irályi és nyelvtani hibái kijavítgatá-sára nem vállalkozhatunk.

— *N. Enyedre:* N. Ö-nek. A kézirat megjött a jövőnd.

— *Szombathelyre:* T. I-nak. A latin s a magyar verseket megkaptuk; latinul igen sok olvasónk nem tud, de tartunk tőle, hogy velünk együtt az ily magyar verseket sem érte-nék meg:

Kit akarsz te megbotosni
 Ultramontán hidegér?
 Kit akarsz te megkínosni,
 Te revoltans tüzesér?

— *Delnicére:* G. J-nak. Utána tekintettünk s elolvastuk, azonban lefordítását nem tartjuk érdemesnek. Németország-ban terem az olyan vers, mint a gomba. A hazai irodalom sokkal többet nyerne koronánk azon területének ismertetésé-vel, a hol ön tartózkodik, s azért ilyenmü közlésekre kérjük.

— *Pesten:* P. D-nek. Ez némi kihagyással napvilágot lát.

— *Tisza-Dadára:* Azon határnapig meg fog jelenni.

— *B. Osabára:* E. L-nak. Megüti a mértéket.

— *Mohácsra:* H. K-nak. Kíváncos lenne a rajznak is mi-elebb beküldése.

— *Kassára:* A vezérelkek-féle közlésére nincs terünk oly alakban, a hogy az szerkesztve van.

A kiadóhivatal üzenetei.

— *Szigetvárra:* M. F. Be van jegyezve s így bizonyára megküldetik.

Előfizetési fölhívás

„HAZÁNK S KÜLFÖLD“

című ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti
KÉPES HETILAPRA.

Uj előfizetőink figyelmeztetés nélkül jelenthetjük, hogy lapunkban minden évinegyed végével be vannak fejezve a cikkek s így az előfizetők soraiba most belépők nem kapnak csonka példányt.

„Zrinyi és Frangepán“

című négy színes jutalomképünket, milyennél diszesebbet magyar lap még sohasem adott, már az új évinegyed végén megkaphatjuk szétküldeni s azt minden egész éves előfizetőnk megkapja (a 30 kr. csomagolási és bélyegilleték beküldése után), s féléves vagy negyedéves előfizetőink is, ha már előfizetésüket egész évre kiegészítették s a 30 krt is beküldötték.

Tavalyi „Doboz“ című színesnyomású képünket, mely minden tisztes ház falainak díszítésére szolgálhat, előfizetőink kedvezménykép 1 frt s 30 kr. csomagolási díj beküldése mel-lől megkaphatják.

Előfizetési föltételek:

Juliusztól—dec. végéig félévre 3 frt — kr.
 Juliusztól—szeptember végéig ne-gyed évre 1 „ 50 „

Juliusztól jövő júliusig egész évre 6 frt — kr.

A kép csomagolási díja — „ 30 „

Pest, június 10. 1866.

Csokoly Viktor,
 „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ szerkesztője.

Emich Gusztáv,
 m. akad. nyomd., s „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ kiadója.